

УДК 74/ 655.24

Валерій Тихонюк

старший викладач кафедри графічного дизайну КДІДПМД ім. М.Бойчука

Олена Тихонюк

кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри дизайну НАОМА

Шрифтові композиції Володимира Юрчишина: джерела інспірації та самобутній розвиток

Анотація. У статті проаналізовано шрифтові композиції В. Юрчишина. Визначено їхні зв'язки з історичними почерками України та з культурними парадигмами сучасності. Окреслено унікальні риси автора у проектуванні власного шрифту.

Ключові слова: шрифт, почерк, графема, шрифтова композиція, акцидентний шрифт, графічний дизайн.

Постановка проблеми. Елементи шрифтового дизайну здатні нести в собі генезу нації та виконувати державотворчу місію. Таким явищем є шрифтові проекти Володимира Юрчишина. Його літери – це рідкісне поєднання історичної шрифтової спадщини та авторського почерку. Рукописи Київської Русі і козацький скоропис надихали не одне покоління дизайнерів шрифту, однак лиш у виняткових авторів цей процес спричинив до виникнення унікальних самобутніх почерків та набув актуального звучання. Саме аналізу цього явища присвячена дана стаття.

Актуальність дослідження продиктована гострою потребою сьогодення в осмисленні розвитку самобутніх українських шрифтів з метою подальшого застосування знань у процесі проектування кирилических шрифтових гарнітур та акцидентних шрифтів. Досвід В. Юрчишина є одним з наріжних камінців вітчизняного графічного дизайну, який сьогодні гостро потребує якісного шрифтового ресурсу «рідного» нам за походженням.

Зв'язок авторського доробку з важливими науковими та практичними завданнями. Стаття виконана відповідно до плану науково-методичної роботи кафедри «Дизайну» НАОМА та кафедри «Графічного дизайну» КДІДПМД ім. М. Бойчука.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Творчість художника досить однозначно висвітлена у сучасних публікаціях [1; 2; 3; 4; 5; 6]. Відомий український дослідник та критик Л. Владич, говорячи про перші твори В. Юрчишина зауважує, що автор добре знає і тонко відчуває українське народне мистецтво – саме симбіоз ґрунтовних знань та шалена любов до української культури є ключовими для розуміння творчості майстра [1, с. 56].

Щодо шрифтовтворення, заслуговує на увагу допис мистецтвознавця І. Дудника, який аналізує ранні шрифти художника. В оформленні каталогу художників 1961 року дослідник зауважує, що «у написах прізвищ художників ми бачимо буквально наслідування літер Георгія Нарбути. В інших написах, і особливо в декорі до них, можемо помітити стилізацію під дереворит. У роботі наступного, 1962 року – книзі «Українське народне мистецтво», бачимо що художник пішов далі, тут він уже не наслідує нарбутівський шрифт буквально, а по-своєму інтерпретує його». У 1965-му зауважуємо видання «Книга і друкарство», де бачимо як «репліки до кирилических стародруків», так і авторські шрифтові вирішення, які асоціюються з даною епохою. Власне у 1960–1970-х роках І. Дудник відзначає такі стилістичні напрямки, як козацький скоропис, дереворит, кирилическі стародруки, які врешті викристалізувались у своєрідний авторський почерк [2, с. 15; 3].

Творчість В. Юрчишина в контексті книжкового оформлення аналізує сучасний мистецтвознавець О. Ламонова. Зокрема, авторка наводить низку цитат кваліфікованих дослідників на підтвердження тезису щодо «довершеності шрифтових композицій Юрчишина» [4, с. 80].

Однак, варто визнати, що дописів про людину, яка створила книжкове та шрифтове обличчя країни вкрай мало. Особистість автора залишилась на узбіччі, тоді як оформлені ним книги є перлинами у бібліотеках багатьох українців.

Зазначення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Стаття присвячена уточненню ролі історичних почерків в авторських шрифтових розробках В. Юрчишина та визначення конкретизації видозмін у графемах окремих літер.

Новизна наукового дослідження. У даній роботі проаналізовано формотворчі принципи у шрифтових композиціях В. Юрчишина. Досліджені елементи, що виконують об'єднуючу функцію в проектуванні шрифтової графеми. Визначено характерну манеру написів Юрчишина, що демонструє вміння підпорядковувати заставки, колонцифри, форзаци та ілюстрації єдиному задуму.

Методологічне або загальнонаукове значення авторських розробок. Фокус даного дослідження скерований на шрифтові твори В. Юрчишина як на замкнену графічну систему в контексті розвитку української шрифтової школи.

Виклад основного матеріалу. Авторству Володимира Юрчишина належать шедеври шрифтового оформлення книг, які напрочуд точно й тонко відображають український національний стиль. Специфіка роботи художника книги полягає у розумному поєднанні власної стилістики, світовідчуття та доступності, зрозумілості тексту для читача. Твори Юрчишина належать до кращих зразків шрифтової графіки, які вже долучені до національного спадку.

Пошуки національного стилю, загалом, характерні для українського мистецтва, особливо дизайну. Вони зумовлені прагненням ідентифікації народу, з одного боку, й ширим захватом, навіть трепетом від культурного його надбання – з іншого. Тут слід згадати книжкове оформлення та розробку державних документів Василя Кричевського і Георгія Нарбути, зокрема нарбутівську «Українську абетку». Основними джерелами творчої інспірації цих художників стали рукописи й першодруки Київської Русі, каліграфічні документи козацького бароко, а також ритми та пластика народного

декоративного мистецтва. На цих же стилістичних засадах ґрунтувалася й проектна діяльність Володимира Юрчишина.

Ще студентом Володимир захопився таким етнічними мистецькими проявами як народна гравюра, не останню роль у цьому відіграло спілкування з дослідниками українського мистецтва П. Поповичем та В. Свенціцькою. До кола професійних інтересів митця, окрім вивчення народного мистецтва та історії шрифту, входило зацікавлення графічними техніками, мистітними досягненнями міжнародної типографіки; а також він був людиною широко обізнаною в мистецтвознавстві. Дослідники відзначають вплив на формування його графічного почерку творів гравера XVII ст. Іллі та відомої української художниці першої половини XX ст. Олени Кульчицької.

Шрифт Юрчишина можемо впізнати за експресією та каліграфічною довершеністю. Ритмічна система написів у нього складна й багатогранна. Розроблений художником шрифт – це результат особистісного переосмислення рукописного уставу й напівуставу, першодруків і скоропису. Озброєний бездоганим смаком та, можна сказати, генетичним чуттям національної естетики Юрчишин синтезує сучасну петровську абетку з історичними почерками, інтегруючи в неї давньоруські літери.

Впізнаваним шрифт Юрчишина робить також манера виконання. Не лише літери, а й орнаменти та ілюстративні композиції виконані рукою каліграфа. Для нього кожен напис – неповторний творчий акт. Створюючи шрифтові композиції для обкладинок, титульних аркушів та рубрикацій, митець завжди виконував роботу одним розчерком пера, не домальовуючи й не підправляючи напис для оригінального друку. Цим досягається відчуття присутності руки художника, що надає виразності та емоційності, розкриває характер видання. Такий спосіб створення друкарського оформлення книги дозволяє органічно поєднати в ньому риси уставу й скоропису в цільну композицію й органічно вписати текст у вишукане плетиво орнаментальних ліній.

Прикладом, сказаного вище, може бути оформлення В. Юрчишиним каталогу стародруків Києво-Печерського заповідника (1971) та збірки «Українські народні пісні в записках Осипа та Федора Бодяньських» (1978) [7; 8]. Митець створює експресивний, живий, навіть, мелодійний напис, дещо змінюючи характер написання однакових літер, невеликим нахилом та незначним порушенням лінії шрифту.

У літерах нема ідентичності: середня лінія літери «А» в одному випадку наближається до діагоналі, в іншому – горизонтальна; те саме можна сказати про літеру «Д»: в одному слові є зарубки, в іншому він взагалі не домальовує ліву ніжку. Динаміка досягається активними й виразними зарубками, почасти різними за напрямком і довжиною. Так в одній з версій літери «Х» три з чотирьох зарубок направлені за годинниковою стрілкою відносно центру літери, нагадуючи старовинний мотив сварги – візуально та символічно додаючи руху.

Підхід майстра до графематичного складу української мови заслуговує на окреме дослідження. Художник з великою обережністю ставиться до абетки, звичної кожному українцеві. Деяким літерам він сміливо повертає давню форму («М»), деякі модернізує. Наприклад, у літері («З») нижню дугу піднімає над базовою лінією шрифту, зберігаючи рисунок старої форми, тобто, нижній виступ малої літери став частиною накреслення великої літери в межах двох

основних ліній шрифту. Поворот плаского пера при письмі у нього змінюється залежно від рисунка літери, конкретних елементів, що є характерним для уставного письма. Це є підтвердженням того, що Володимир досконально вивчив методу давньоруського рукописного письма, глибоко вник у його сутність.

Свої теоретичні та практичні надбання Юрчишин реалізовує у написах до видань «Повість минулих літ» (1982), «Літопис руський» (1989), «Величко Самійло. Літопис» (1991) – виконані напівуставом у авторській обробці [9; 10; 11]. Йому вдається повернути титульний характер уставного письма, але форму для цього він обирає більш динамічну. З історії письма нам відома істина розвитку від монументальних до скоробіжних форм. Юрчишин повертає цей розвиток у протилежний напрямок, але на вищому щаблі спіралі, так титульні написи стають динамічними. Якщо слідувати надалі його відкриттю, то стане зрозумілим, що друкарським шрифтам можна надавати ознак скоропису, що й буде кимось зроблено в майбутньому.

Розроблений художником шрифт для видання «Літопис Руський» (1989) на основі уставу переносить нас у добу написання твору. Декоративні заставки та кінцівки до книги також втілюють концепцію вихоплених з історії епізодів. Різні орнаментальні мотиви, – довільно обкадровані і з'єднані на кшталт колажу – асоціюються з археологічними артефактами давніх епох: шматочками битих кахлів, крайцями архітектурних оздоб.

Головні висновки. Манера написання та компонування шрифтових творів В. Юрчишина є впізнаваною та яскраво особистісною завдяки авторським інноваціям та сталим прийомам. До них можна віднести видозміни написання окремих літер, що поєднують сучасні класичні графеми з історичними елементами та власними особливостями почерку. Композиційним схемам притаманні внутрішня напруженість та експресія, а також ритміка, запозичена з артефактів народного мистецтва. Творча методика В. Юрчишина є прецедентом в українському шрифтовому дизайні та вкрай важлива для подальшого розвитку шрифту.

Перспективи використання результатів дослідження. Матеріали даної статті можуть бути використані викладачами та студентами вищих художніх навчальних закладів зі спеціалізації «графічний дизайн», для викладання спецдисциплін, а також практикуючими дизайнерами шрифту для розробки та вдосконалення цифрових кирилических гарнітур.

1. Владич Леонід Володимирович. Художнє оформлення книжок для дітей на Україні 1961–1962-х роках /Л. В. Владич // Мовою графіки.
2. Володимир Юрчишин. Мистецтво книги. Каталог. – К.: Майстер книги, 2015.
3. Дудник Ігор. Ранній Юрчишин /І. Дудник// Кирилівські читання [Електронний ресурс]. – Код доступу: <http://cyreading.blogspot.com/2013/09/blog-post.html>
4. Ламонова Оксана Василівна. Мистецтво книжкового оформлення: творчість Володимира Юрчишина /О. В. Ламонова// Образотворче мистецтво. – № 12. – 2012. – С. 76–80.
5. Саноцька Христина Іванівна. Одержимість /Х. І. Саноцька // Образотворче мистецтво. – № 3–4. – 1999. – С. 44–45.
6. Юрчишин Володимир Іванович [Електронний ресурс]. – Код доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>

7. Києво-Печерський державний історико-культурний заповідник. Стародруки XVI–XVIII ст. Каталог/ [упоряд. М. М. Кубанська-Попова; заг. ред. М. З. Петренко]. – К., 1971. – 78, [2] с., 59 арк. іл.

8. Українські народні пісні в записах Осипа та Федора Бодяньських / [упор. А. Ю. Ясенчук]. – К. : Наукова думка, 1978. – 328 с.

9. Повесть минулих літ : літопис / переказ В. Близнеця ; худ. Г. Якутович. К. : Веселка, 1982. – 226 с.

10. Літопис руський / Пер. з давньорус. Л. Є. Махновця; Відп. ред. О. В. Мишанич. – К. : Дніпро, 1989. – XVI+591 с.

11. Величко С. В. Літопис. Т. 1, 2. / Пер. з книжної української мови, комент. В. О. Шевчука; відп. ред. О. В. Мишанич. – К. : Дніпро, 1991. – 642 с.

Шрифтовые композиции Владимира Юрчишина: источники вдохновения и самобытное развитие

Валерий Тихонюк, Елена Тихонюк

Аннотация. В статье проанализированы шрифтовые композиции В. Юрчишина. Определены их связи с историческими почерками Украины и с культурными парадигмами современности. Определены уникальные черты автора в проектировании собственного шрифта.

Ключевые слова: шрифт, почерк, графема, шрифтовая композиция, акцидентный шрифт, графический дизайн.

Font compositions by Vladimir Yurchishin: sources of inspiration and original development

Valery Tykhoniuk, Elena Tykhoniuk

Annotation. Volodymyr Yurchyshyn's letters are a rare combination of historical font heritage and author's handwriting. In this article the form-forming principles in the font compositions V. Yurchyshyn are analyzed. Investigated elements that perform a unifying function in the design of font graphs. The characteristic manner of Yurchishin's inscriptions is shown, which demonstrates the ability to subordinate screensavers, colonoscopes, visualization and illustrations to a single plan.

The specificity of the artist's work is to reasonably combine his own stylistics, attitude and accessibility, and the clarity of the text for the reader. Rhythmic system of inscriptions it is complex and multifaceted. The design of the artist's font is the result of a personal rethinking of the handwritten Ustav and Half-Ustav, first prints and cursive. Armed with art taste and, we can say, the genetic senses of national aesthetics, Yurchyshyn synthesizes modern Peter the great's alphabet with historical handwriting, integrating old rusian letters into it.

By creating font compositions for covers, titles and rubrics, the artist always performed a single stroke of the pen, without specifying or correcting the inscription for the original print. This achieves a sense of the presence of the

artist's hand, which gives expression and emotionality, reveals the nature of the publication. This way of creating a typographic design of the book allows you to organically combine the features of the Ustav and cursive in the whole composition in it and organically enter the text in refined weave ornamental lines.

The manner of writing and layout of fonts V. Yurchyshyn is recognizable and brilliantly personal due to author innovations and constant techniques. These include changes in the writing of individual letters, combining modern classical graphs with historical elements and their own handwriting features. Compositional schemes have inherent tension and expression, as well as rhythmic, borrowed from artifacts of folk art. Creative techniques V. Yurchyshyn is a precedent in Ukrainian font design and is extremely important for the further development of the font.

Key words: font, handwriting, grapheme, font composition, accented font, graphic design.